

Okrugli sto Ekonomist magazina o izazovima ekonomske politike za 2008. godinu

Sigurni rizici neizvesne budućnosti

Na okruglom stolu koji Ekonomist magazin već tradicionalno organizuje sredinom decembra, a čija je tema ekonomska politika u godini koja predstoji, ovog puta učestvovali su Ljubomir Madžar iz instituta „Petar Karić“, Vladimir Gligorov sa Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije; Danica Popović, profesor beogradskog Ekonomskog fakulteta, Srđan Bogosavljević, direktor Strateškog marketinga i Dušan Pavlović docent na Fakultetu političkih nauka.

U vreme održavanja ovog skupa objavljena je vest da su u Srbiji raspisani predsednički izbori, tako da je rasprava o izazovima u ekonomskoj sferi koji čekaju Srbiju 2008. godini „začinjena“ predviđanjima mogućih političkih poteza i posledica pre i nakon ovih izbora.

Priredila: Biljana Korica-Vukajlović, Foto: Branislav Ješić

Ljubomir Madžar

Sumnjiva stabilnost

Slika sadašnje ekonomske situacije izgleda mnogo bolje nego što u stvarnosti jeste. Stabilizacija stope rasta cena ističe se kao veliko dostignuće. Međutim, kada se izračuna odnos između onoga što će se ove godine dogoditi, a to je rast cena od oko 10 odsto i planiranih šest odsto, vidi se da je inflacija veća za preko 50 odsto u odnosu na planiranu. Moramo, pri tome, da pravimo razliku između bazne i nebazne inflacije. Više od polovine rasta otpada, naime, na nebaznu inflaciju. Naravno, ne treba da kritikujemo državu zato što je zasukala rukave i latila se ispravljanja dispariteta cena, ali ta unutrašnja stabilnost je mnogo manje dopadljiva nego što zvaničnici pokušavaju da predstave.

Druga poenta je da cene nisu jedina dimenzija stabilnosti, već moramo da imamo u vidu i ono što se dešava na spoljno-ekonomskom planu, gde je si-

tuacija skandalozna. Ionako veliki deficit spoljnotrgovinskog bilansa i bilansa tekućih transakcija ove godine su povećani u odnosu na prethodnu. To je druga strana stabilnosti, jer da nije bilo velikog viška uvoza nad izvozom, stopa inflacije bi sigurno bila neuporedivo veća. Taj obilni uvoz, s jedne strane, deluje stabilizaciono kao moćan činilac robne ponude, a s druge strane, u onoj meri u kojoj uvoznici daju dinare i kupuju devize, ima neka stabilizaciona dejstva i u monetarnoj sferi.

Treća stvar je naš neuspeh na planu mobilizacije resursa. Nezaposlenost je velika. Ako omanete na planu zaposlenosti, na dobrom ste putu da nešto postignete na planu inflacije, jer tu postoji substitucionni odnos ili trade off, kako bi rekli Šumadinci.

Rizici

Dakle, kad se to ima u vidu, niko ne zna u stvari kakva će biti budućnost. Možemo samo da nagađamo. Rast bruto domaćeg proizvoda će verovatno biti negde oko pet odsto, na tom nivou se već ustalio. Postoje, međutim, rizici sa kojima valja računati. Jedan je da je naša stopa investicija niska, negde između

15 i 19 odsto BDP-a, što nije dovoljno. U toj stopi veliko je učešće kapitalnih transakcija po osnovu privatizacije, što ima bar dva nepovoljna aspekta. Prvo, mnogo varira iz godine u godinu, što ne valja. Drugo, u 2006. godini u toj stopi investicija više od 10 procentnih poena otpalo je na prihode od privatizacije. Kad se, međutim, sve privatizuje i taj izvor presuši, mora se računati sa činio-cem koji će nepovoljno uticati na stopu rasta.

Postoje i fiskalni rizici. Ako u fiskalnoj sferi dođe do nekih udara i poremećaja to će osetiti cela privreda. Tu prvo imam u vidu činjenicu da je domaća privreda još rovnata, osetljiva i sklona da poklekne pod različitim udarima. Nedovoljno je otporna na udare koje valja očekivati iz okruženja. Dakle, navikli smo na stopu rasta od pet odsto, ali nema neke garancije da će ona biti zakovana na tom nivou. Moglo bi se desiti da stopa rasta bude manja, što bi onda imalo implikacije na javne prihode, poreske i druge, a to je veoma nezgodna stvar. Neki su isticali da je dobar deo budžetskih prihoda vezan za uvoz i ako on počne da malaksava, a mogao bi jer je, pored ostalog, finansiran i pri-

Ljubomir Madžar: Domaća privreda je još rovitna, osetljiva i sklona da poklekne pod različitim udarima

hodima iz privatizacije, to će se odraziti na privredu u celini. Ako se smanji uvoz onda će se smanjiti i komponenta javnih prihoda koja se naplaćuje po osnovu uvoza, a poremećaji u sistemu javnog finansiranja ne mogu biti dobri za privredu.

Državni zvaničnici se hvale da spoljni dug države nije tako strašan, da je odnos sasvim dobar i udobno smešten u okviru međunarodnih standarda. Međutim, privatni dug je naglo povećan i sada je znatno veći od državnog, odnosno čini oko dve trećine ukupnog duga koji prelazi 20 milijardi dolara. Zbog spoljnog duga zasad nije na vidiku neka dužnička kriza, ali bi mogla da se pojavi zbog privatnog. Naravno, privatni dug nije isto što i javni, jer to su transakcije u okviru građansko-pravnog odnosa i privatnog prava i ako dođe do teškoća u servisiranju, dobar deo tereta će pasti na strane poverioce koji će izgubiti svoj kapital. Ako bi se kriza jako proširila, onda bi taj privatni dug mogao da postane i državni problem i u tom slučaju bismo se opet našli pred velikim udarom. Dakle, postoje fiskalni rizici. Ne mogu da procenim kakva je verovatnoća njihovog efektuiranja, ali to je nešto sa čime valja računati kad god se gleda u budućnost.

Slika, dakle, nije idealna. Zapravo bi bilo pravo čudo da je tako, jer Srbija je jako komplikovan objekat za vođenje ekonomske politike i upravljanje. Ona je politički veoma heterogena i veliki broj birača ima nekakve preferencije koje nisu dobre sa stanovišta dugoročnih razvojnih izgleda. Koalicione vlade nisu naročito efikasne u upravljanju privredom, formulisanju i posebno sprovo-

đenju ekonomske politike, jer i nekakav beznačajan faktor u toj vladi može da je ucenjuje. Male stranke drže celu Vladu u šaci zbog čega ona ne može da donosi veliki broj odluka, jer bi većina takvih poteza bila nepovoljna sa stanovišta onih od kojih zavisi njen opstanak. Zna-

Male stranke drže celu Vladu u šaci zbog čega ona ne može da donosi veliki broj odluka, jer bi većina takvih poteza bila nepovoljna sa stanovišta onih od kojih zavisi opstanak cele vlade. (Lj. Madžar)

či, manevarski prostor je sužen, odluke se donose teško i sporo, a zakasnele odluke su po definiciji loše. Veliki deo kapaciteta Vlade Srbije je, pri tome, apsorbovan nečim čime se normalne vlade ne bave, a to su pitanja Kosova, Haga i slično. To je problem i za ekonomsku politiku, jer naši zvaničnici mnogo vremena troše na ova pitanja i razne činovnike koji dolaze sa Zapada i „jedu“ im vreme i energiju tako da kad se uzmu u obzir uslovi u kojima ta naša nesrećna vlada radi, slika je, u stvari, manje strašna nego što bi razuman čovek mogao da pretpostavi.

Vladimir Gligorov

Kratkoročno preživljavanje

Kad pogledamo kako su konstruisani budžet i monetarna politika, čini se da će se u Srbiji otprilike do sledećeg budžeta raditi tako da se prosto zanemare indicije o kojima je Ljubomir Madžar govorio, jer se procenjuje da se one neće realizovati bar za godinu dana. Prema odlukama koje su donete ili će ovih dana biti donete kada je reč o ekonomskoj politici, čini mi se da su one zasnovane na oceni da neravnoteže koje postoje i rizici koje one proizvode neće ispasti „iz zgloba“ negde do sledeće jeseni, kada treba da se formuliše novi budžet i kad bi eventualno moglo da dođe čak i do novih prevremenih parlamentarnih izbora. U tom kontekstu gledam i fiskalnu i monetarnu politiku, jer su one takve da neminovno vode povećanju neravnoteže. Kada je reč o monetarnoj politici, slučaj je mnogo jednostavniji i lakše se vidi, posebno iz epizode koja se desila pre nekoliko dana, a to je da se praktično preko povećanog uvoza održava, koliko je to moguće, nivo cena ili inflacija.

Trenutni kurs, koji je na nivou od oko 80 dinara za evro, praktično generiše spolnotrgovinski deficit od oko 25 odsto BDP-a i deficit tekućeg računa koji će ove godine biti oko 15 odsto BDP-a. Prošle godine taj deficit je bio 12 odsto BDP-a, i ako svake godine raste za po dva do tri procentna poena, već sledeće će biti 17,5 odsto. Stvar će se utoliko više pogoršati jer imamo i povećanu inflaciju. Znači, u osnovi imamo monetarnu politiku koja se od maja 2006. godine praktično zasniva na apresijaciji dinara ili sada trenutno na nominalno i relativno stabilnom kursu, a na realnoj apresijaciji kursa koja generiše deficit, za koj se ocenjuje da će se moći finansirati bar još godinu dana. To je, dakle, kratkoročna procena.

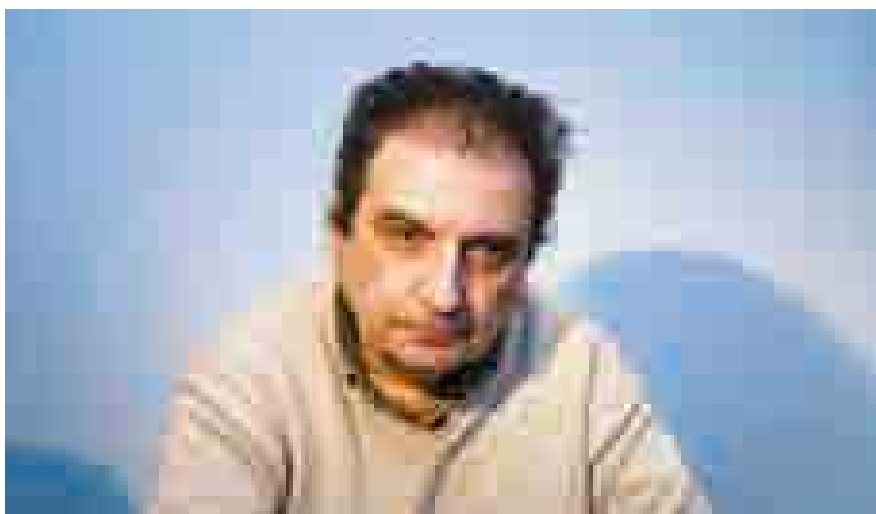
Inflacija je u velikoj meri vezana za fiskalnu politiku, koja je tako konstruisana da će se nastaviti razlika između rasta produktivnosti i rasta plata. To je samo drugo lice velikog spolnotrgovinskog deficita, jer je u stvari način na koji se kupuje podrška za narednih godinu dana. Neprilika je u tome što se inflacija ubrzava i procena je da se sa nešto usporenijim rastom budžetskih, odnosno

javnih rashoda i monetarnom politikom relativno fiksnog kursa, ovako može izdržati oko godinu dana, posebno zbog toga što se čini da u javnosti preovlađava dvostruko uverenje. Prvo, da malo ubrzana inflacija nije veliki problem. Kao što vidite, ovogodišnje ubrzanje rasta cena na malo nije stvorilo paniku. Drugo, postoji ideja da je ustvari niska ta takozvana bazna inflacija, mada ona strogo rečeno nije mnogo relevantna, jer cene u proseku rastu onoliko koliko ukupno rastu. Bazna inflacija je zanimljiva samo sa stanovišta ideje da je to jedino što centralna banka može da kontroliše. Mada, u poslednje vreme ona raste isto tako brzo, ako ne i brže. Izgleda, ustvari, da je u poslednjih nekoliko meseci ona generator rasta ukupne inflacije, a ne obratno. Međunarodni monetarni fond je, istina, u poslednjem javljanju izgleda bio ubeđen da bazna inflacija nije veliki problem, mada ona, kao uostalom ni ukupna inflacija od pet odsto nije mala za privredu kojoj je glavni trgovinski partner EU, gde je inflacija nešto iznad dva odsto. To je očigledno jedna veoma kratkoročna politika, jer koliko vidim, nema naznaka da se tu bilo šta specijalno menja.

Treći element koji bi zapravo mogao da bude glavni problem je činjenica da veliki deficit na tekućem računu, koji će ove godine biti između 4,5 i pet milijardi evra, treba finansirati svake godine. Postoji ocena da se to može finansirati iz prihoda od privatizacije ili novim zaduživanjem i direktnim investicijama kojih mimo privatizacije i nema baš tako mnogo. Kad bi se u tom kontekstu, a mislim da je to ključno, razmišljalo šta može politički da uradi vlada ukoliko ima takvo značajno ograničenje, u normalnim okolnostima moglo bi se zaključiti da Vlada Srbije može da ima samo umerenu reakciju na sve što se trenutno događa. Na bilo koju odluku o Kosovu, naime, koliko god da je ona nepovoljna, moraće reagovati umereno, jer ukoliko bi, na primer, uvela embargo ili bilo kakav strožiji režim, priliv kapitala bi se zaustavio.

Umereno

Sve te mere su izuzetno skupe za Srbiju. Prvo, rizik zemlje bi porastao, a drugo, u slučaju kad bi se prestalo sa snabdevanjem strujom ili uvođenjem blažeg trgovačkog embarga Kosovu, to bi u suštini predstavljalo kršenje regionalnih sporazuma i na tržištu energije i u CEF-TI. Znači, takve mere bi ne samo zau-

Vladimir Gligorov: Strukturu trgovačke, fiskalne i monetarne politike moguće je održati do sledećeg budžeta

stavile priliv kapitala, koji je inače mali jer je Srbiji potrebno 4,5 milijardi evra godišnje. Mislim da, pri tome, ne samo da postoji opasnost od zaustavljanja priliva, već i od odliva kapitala iz Srbije. Indiktivno je, na primer, povlačenje stranih ulagača sa Beogradske berze u poslednja dva meseca. U ovom trenutku je samo za refinansiranje tekućeg računa potrebno 4,5 milijardi evra godišnje i Srbija mora da pozajmi značajan deo te sume. Da li će i pod kojim uslovima kreditori biti spremni da je finansiraju u uslovima kada eventualno proglašimo embargo i reši da ima rđave odnose, kako u regionu tako možda i sa EU, zavisiće od nivoa budućih reakcija. Govorim pod pretpostavkom da Srbija zatvori granice sa Kosovom.

Danica Popović: Ja sam juče dobila podatke sa sastanka stranih investitora koji pokazuju potpuno drugačije. Svi razmišljaju da je Srbija postala normalna

Čini se da su poslednje odluke o ekonomskoj politici zasnovane na oceni da neravnoteže koje postoje i rizici koje one proizvode neće ispasti „iz zgloba“ do sledeće jeseni, kada treba da se formuliše novi budžet (V. Gligorov)

zemlja koja će te stvari da vaga. Ne bi trebalo da ispustimo iz vida da je ovo ipak zemlja, uslovno rečeno, krajnje normalnih ljudi.

Vladimir Gligorov: Najveći deo deficita na tekućem računu na ovaj ili onaj način se finansira privatnim kreditima. Nezavisno od toga da li sebe smatramo normalnim ili nenormalnim ljudima, poenta ovoga što ja kažem je sledeća, a pretpostavljam da tako razmišljaju strani investitori u ovom trenutku kada procenjuju rizik u Srbiji. Kad uzmu i pogledaju kakve su finansijske veze sa inostranstvom, oni bi iz toga verovatno izvukli zaključak da će reakcija Vlade na najnepovoljniju moguću odluku na Kosovu biti relativno umerena.

Prvi koji je tako razmišljao je bio Ante Marković, koji je smatrao da će procena koliko bi mogle da koštaju određene političke odluke urazumiti Slobodana Miloševića i druge „genije“ koji su tada odlučivali, ali to se nije dogodilo. U ovom trenutku mislim da je ovo faktor koji će uticati na odluke Vlade i eventualno će ih na taj način ograničiti u eventualnim promenama trgovačke politike prema Kosovu. Postoji i ideja da Srbija ne potpiše Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Taj rizik postoji, ali ekonomska realnost je takva da postoje argumenti koji bi Vladu mogli da ubede, nezavisno od njenih političkih interesa, da to ipak ne bude reakcija koju će preduzeti. U suprotnom, imali bismo vrlo neprijatne posledice, s obzirom na to da bi Srbija morala da finansira svoje uvozne potrebe preko povećanja izvoza. To znači preko značajnog smanjenja potrošnje, a to dalje znači preko prilično dramatičnog sasecanja investicija.

Pogoršanje

Kada je o sledećoj godini reč, makroekonomski bilansi će se, naravno, pogoršavati. Kad je reč o tržištu rada, situacija će se pogoršavati zato što nema u suštini promene koja bi dovela do toga da se u Srbiji otvaraju nova radna mesta, jer postoji sekularni trend smanjenja zaposlenosti u privatizovanim preduzećima kao i u državnom sektoru. Šta god da se u privatnom sektoru doda, ne može da nadoknadi smanjenje u druga dva sektora.

Fiskalni bilans će biti jednostavnije održiv. Tu, u stvari pomaže inflacija, jer će se inflatorno finansirati, ali u suštini on se kviri. Znači, postoji pogoršanje u sva tri bilansa, jedno pokrivaš dodatnim zaduživanjem, drugo pogoršanje pokrivaš većim izdacima za socijalu, plate i tako redom, a treći će se pokrivati nešto većom inflacijom.

Suštinski, problem je sledeći. Ako uvoz ne bude mogao da se kreditira, već bude morao da se finansira iz izvoza, da bi to bilo izvodljivo biće potrebna velika korekcija kursa. Ako bi kurs morao da se koriguje, to bi bilo vrlo nezgodno, jer

je već i pomeranje za 10 odsto, kao što smo videli u ovoj epizodi sada, izazvalo gotovo paniku. Zašto? Zato što to znači prevrednovanje svih obaveza. Prvo, državne obaveze, za koje se zvaničnici trenutno hvale da su male i da idu dole, više ne bi bile ni male niti bi išle dole, već gore. Jasno je šta bi se događalo i sa privatnim obavezama, jer su svi krediti indeksirani na evro. Deficit tekućeg računa, koji trenutno iznosi oko 15 odsto BDP-a, uz 10 odsto devalvacije povećao bi se za 1,5 procentnih poena. Ako bi pak devalvacija bila 20 ili 30 odsto, što uopšte nije nelogično u ovoj situaciji, množili bi sa dva ili tri. Arismetika je tu prilično jednostavna. To je ograničavajući faktor zbog kojeg se mora dobro razmisliti da li treba uplašiti strane investitore. Oni, naravno, mogu da se uplaše i nezavisno od toga, jer je rizik već povećan, što se može videti po dešavanjima na berzi i cenama koje se postižu u privatizacijama ili koje se najavljuju u budućim. Kada su rizici povećani, cena imovine pada. To ne mora da se desi samo Srbiji, jer postoje i regionalni rizici.

Sasvim je moguće da ukoliko budžet ostane isti kako je i predložen i ako se pojavi ovaj podatak o deficitu na tekućem računu koji se sad najavljuje od čak 17,5 BDP-a, nije nemoguće da na to odreaguju agencije za rangiranje. One su već letos korigovale rejting Srbije i iz pozitivne ocene otišle u neutralnu, a sada mogu da odu u negativnu. Bilo kakva eventualna negativna reakcija ovih agencija bi bila vrlo neprijatna, zbog potrebe da se značajna sredstva neprestano mobilišu za refinansiranje deficita. Znači, na kratak rok, procena je da će politička reakcija, čak i reakcija ljudi na ulici verovatno biti relativno umerena, zbog čega će se struktura trgovačke, fiskalne i monetarne politike moći održati do sledećeg budžeta. Na srednji rok, međutim, korekcija na eksternom bilansu je apsolutno neizbežna. MMF, Evropska banka i Evropska komisija takođe su ocenili da je trend na eksternom bilansu neodrživ na srednji rok. To znači da se od sledećeg budžeta na dalje mora razmišljati o sasvim drugoj kombinaciji fiskalne i monetarne politike, jer inače cela ta stvar ne može da funkcioniše.

Veliko prestrojavanje

Dušan Pavlović: Veliki rizik koji nije direktno vezan za ekonomsku politiku, ali će imati uticaj na to kakvu će ekonomsku politiku Vlada Srbije morati da vodi je činjenica da su upravo raspisani predsednički izbori. Ukoliko DSS proceni da će kriza na Kosovu eskalirati tako da njima u budućnosti više neće biti potrebna koalicija sa Demokratskom strankom, onda postoji velika verovatnoća da će DSS ne samo sabotirati izbore, nego će to učiniti na način da se sadašnja koalicija raspadne. Ako procena, s druge strane bude da se ništa značajno neće desiti ili da će cela stvar biti prolongirana sledećih šest ili 10 meseci, mogla bi da se desi neka vrsta tihog bojkota Borisa Tadića kao predsedničkog kandidata, ali i da koalicija opstane.

Ukoliko je, recimo, cela stvar udešena tako da su Albanci pristali da ne proglašavaju nezavisnost pre predsedničkih izbora, nego posle, DSS bi mogao pristati da se izbori održe i oni ih prihvate kao normalnu stvar. Poenta je u tome

da ako DSS-u u 2008. godini ne treba koalicija sa DS-om, nije joj potreban ni njen kandidat.

Pitanje je sada ima li DSS hrabrosti da uđe u dil sa Srpskom radikalnom strankom. Razapet sam između odgovora da i ne. Ako pogledate ono što se dešavalo

8. i 9. maja, mislim da ima petlju, jer je potez da se podrži Tomislav Nikolić za predsednika Skupštine Srbije retko ko očekivao. S druge strane, ceo postupak mogao bi se tumačiti i na način: imam petlju da uradim nešto tako sve dok iz toga ima povratka.

Danica Popović

Ni dobro ni loše

Srbija nema ono što bi morala da ima, a to je restriktivna fiskalna i relativno umerena monetarna politika. Ono što trenutno Srbija ima potpuno je suprotno od onoga što zahteva održivi rast i razvoj. Ovo nije digresija, ali velike čestitke ovoj jadnoj Srbiji koja kroz političke gluposti prolazi toliko dugo, a nema ni jedan političko-privredni ciklus. U svakoj stabilnoj zemlji, naime, kad imaš pet godina ispred sebe, svojim građanima već četvrte godine nastojiš da pokažeš rezultate rada ne bi li glasali za tebe pete godine. U Srbiji takav ambijent ne postoji. Ne mogu da krivim Mirka Cvetkovića, ministra finansija, što je napravio ovakav budžet u okolnostima kada s jedne strane stoji Kosovo, a s druge stanovništvo kojem moraš nešto da daš da bi ostalo mirno. Racionalan i razuman političar će pusti-

Danica Popović: Ono što trenutno Srbija ima potpuno je suprotno od onoga što zahteva održivi rast i razvoj

ti situaciju labavo na fiskalnom terenu, a na monetarnom, šta god da se desi, lomove će sprečiti centralna banka. Mislim da je, dakle, ono što je makroekonomska politika uradila trenutno bilo jedino moguće. Ni dobro ni loše. Još jednu pozitivnu stvar sam uočila, a to je da na mikronivou u poslednje vreme imamo transparentne privatizacije,

verovali ili ne. Telenor za koga su svi pričali da će biti prodat Austrijancima otišao je Norvežanima, Bor nije otišao Olegu Deripaski, a pre toga ni Zoranu Drakuliću. Na neki način, stvari su počele da se odvijaju onako kako bi možda i struka rekla da treba raditi. Smeta mi, međutim, što masa stvari niti se radi niti ima naznaka da će se reša-

Vladimir Gligorov: Pretpostavimo da Srbija krajem januara potpiše Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Albanci u februaru unilateralno proglase nezavisnost Kosova, a Evropska unija, Amerika i svi naši susedi takvu odluku priznaju do maja. Ima li u tom slučaju Vojislav Koštunica mogućnost da ostane na mestu predsednika vlade i u koaliciji sa DS-om? Ako on tu ima neki izlaz, mogli bismo da računamo i na tu opciju, ali ako ga nema, onda je zaključak, na žalost, da će DSS ući u koaliciju sa radikalima.

Dušan Pavlović: Jedina šansa da sadašnja koalicija opstane i da Tadić bude izabran za predsednika kao, na neki način, Vladin kandidat je da se nezavisnost Kosova ne proglasi ili da se ne zna kada će biti proglašena. Ukoliko, međutim, bude proglašena, mislim da autistička reakcija Vojislava Koštunice u smislu da ne prizna postojanje takve odluke, kao ni opstanak koalicije sa DS-om neće biti moguć. Dakle, najgore što može da mu se desi je da raskine sa DS-om, ali da Tadić ostane predsednik koji je izabran u januaru ili februaru 2008. godine. S obzirom na to da sada znamo da će se proglašenje nezavisnosti desiti posle izbora, očigledno je da će DSS biti suočen sa dilemom da li da ide u

koaliciju sa radikalima kada do tog proglašenja dođe, ali sa troškom koji nije predviđao ranije, a to je da Tadić ostane na mestu predsednika Srbije. Mislim da će Koštuničina najverovatnija reakcija ipak biti da pusti Tadića da ide sam na izbore, bez sabotaze, a da će odluku o raskidu sa DS-om odložiti za trenutak kada nezavisnost zaista bude proglašena, jer postoji jako mnogo pitanja oko kojih DS i DSS u takvoj situaciji neće moći da se slože.

Ljubomir Madžar: Ako Tadić bude izabran za predsednika, a Kosovo proglasi nezavisnost posle toga, zašto bi Koštunica raskidao koaliciju kad već ima premijersko mesto?

Vladimir Gligorov: Direktni odgovor je sledeći: na jesen slede vanredni izbori na kojima će Koštunica izgubiti.

Dušan Pavlović: Nakon proglašenja nezavisnosti postoje dve vrste rizika. Prva, na koju Vlada ne može da utiče je eskalacija nasilja na Kosovu, koja može da Srbiju prosto uvuče u rat. Tada će Koštunica morati da uđe u koaliciju sa radikalima, da bi pokazao da je spreman da radi isto što i oni, a što sa DS-om ne bi mogao.

Druga opcija, koja je možda verovatnija, je da će nakon proglašenja ne-

zavisnosti DS i DSS morati da donesu niz odluka oko kojih će imati različita gledišta. Počev od odnosa sa NATO, do odnosa sa SAD i drugim državama. Ne verujem da će tu biti moguć konsenzus, tako da će DS morati ili da se prikloni DSS-u ili će Koštunica realno da pretda da će njih otpustiti, a pozvati radikale da podrže vladu spolja ili iznutra.

Vladimir Gligorov: U slučaju da ne bude saglasnosti između DSS-a i DS-a po pitanju reakcije na proglašenje nezavisnosti, postoje dve mogućnosti. Jedna je da DSS ostane sa DS-om i pokuša da kroz vladu progura svoj stav. To će u nekom trenutku dovesti do novih izbora na kojima će izgubiti. Druga mogućnost je da bez izbora uđe sa radikalima u koaliciju. U oba slučaja Koštunica je na zalasku karijere, s tim što će sa radikalima to trajati nešto duže.

Danica Popović: Ima li DSS kapacitet da podnese radikale? Kada su ih u maju podržali, postojao je otpor i spolja i unutar stranke.

Srđan Bogosavljević: Što se tiče stavova prema događajima, radikali su vrlo jasni, dok je DSS vrlo nejasan. Međutim, nepoželjnost radikala unutar DSS-a je ogromna. Dakle, veoma su bliski po vrednosnom sudu, ali ne vole se.

vati, što sve može mnogo da zakoči. Čvrsto budžetsko ograničenje, recimo, u ovoj zemlji niko niti poštuje, niti afirmiše, niti misli da to treba da bude afirmisano. Sa tolikim curenjima na sve strane ne idemo nigde, kao ni sa celom pričom o privatizaciji javnih preduzeća koja se ne sprovodi. Podelom besplatnih akcija koje je najavljena, a koju stvarno smatram čistim populizmom, sa političkog stanovišta moguće je, međutim, pridobiti saglasnost svakoga u Srbiji za privatizaciju javnih preduzeća, ukoliko će i on od toga dobiti 1.000 evra. Ako je 15 odsto akcija politička cena privatizacije javnih preduzeća kojom će se kupiti mir, možda kao zemlja nešto i dobijemo, jer sudeći prema dosadašnjim reakcijama niko više ne priča da ne treba privatizovati državna preduzeća. Ako je to kupovina terena za privatizaciju javnih preduzeća, to je onda fantastično, jer je vlasništvo partija nad javnim preduzećima ključ srpske apsolutne propasti. Sada se nudi 15 odsto akcija, što je loše, ali istovremeno možemo da dobijemo oko četiri milijarde evra i godinu dana, koja nam treba.

Moramo da pređemo na priču o rastu isplata i to kroz strane direktne investicije, jer u svim zemljama koje su prošle kroz teške privatizacije i tranziciju kapital koji je privatizovan danas čini jednu trećinu ukupnog, dok je dve trećine došlo i napravilo se. Strani investitori misle da će u narednih pet godina biti jako dobro za njih, ali da sada treba pretrpeti izvestan rizik, koji će se, po njihovim rečima, najverovatnije višestruko isplatiti.

Dobro je da je osećaj o čvrstom budžetskom ograničenju došao u stanovništvo kroz banke. Stanovništvo se, naime, ponaša ozbiljnije od države i počelo je ozbiljno da se mršti na rate i kredite. Političari, s druge strane, imaju jako dobar nos da oseće to opšte narodno raspoloženje, tako da su se neke stvari u Srbiji dosta normalizovale. Nedostaje, međutim, i dalje primena Zakona o stečaju, da se pravosuđe dovede u red i da se uredi prostor za dolazak stranih investitora. Konačno, naša „mala“ inflacija od 10 odsto je najveća u Evropi i to treba objasniti građanima. U normalnim zemljama više ni sa inflacijom od dva ili tri odsto godišnje ne smete da se igrate.

Mi trenutno ne zadovoljavamo uslove za održiv rast, ali zalet bi mogao ići dobro pod uslovom da nekom ne padne napamet da radi stvari koje smo hteli da zaboravimo. Mislim da bi ostvarenje projektovanog privrednog rasta od šest do sedam odsto uz inflaciju manju od 10 odsto bio, priznajmo, fantastičan rezultat. On nije nemoguć, ali ni održiv dok se ne sprovede reforma zdravstvenog i penzionog sistema. Dok ne sredimo fiskalnu sferu, a javna preduzeća konačno počnu plaćati svoje račune i dok se ne privatizuju, neće biti kvalitetnih rezultata.

Srdan Bogosavljević

Između dve neizvesnosti

Srbija se nalazi u potpuno sumanutoj situaciji između neizvesne prošlosti i neizvesne budućnosti. Mi zapravo uopšte nismo u stanju da govorimo o finom podešavanju, a kad postoji to fino podešavanje politika – ekonomija, može se go-

U svakom slučaju, vrh DSS-a bi takvom odlukom potpuno upropastio svoje biračko telo. Pri tome ne vidim ni jedan razlog zašto bi radikali pristali da budu junior partija. Oni u to neće ući u kao mali, već kao pobednici.

Vladimir Gligorov: Odluka o nezavisnosti Kosova i njeno priznavanje je praktično krah Koštuničine politike. Jedinu korist koju još može da ima je koalicija sa radikalima. S druge strane, SRS će dobiti ono što ekstremne partije uvek dobiju kad ulaze u koaliciju sa nešto umerenijim strankama. To se, recimo, u Italiji desilo hiljadu puta. Reč je o sticanju legitimnosti. U ovom trenutku radikali su stranka koja nema unutrašnju i spoljašnju legitimnost da bude stranka na vlasti. Preko Koštunice koji ostaje predsednik vlade, a oni njen dominantni deo stekli bi tu legitimnost. Pitanje ostvarljivosti ove mogućnosti vezano je za stvari o kojima smo ranije govorili, odnosno kako će se sve to finansirati.

Srdan Bogosavljević: Zašto misliš da Koštunica ne može da ostane u vladi sa Tadićem nakon svega ovoga? Oni su već sada u akcionim planovima došli do diskusije o prekidanju ne odnosa generalno, ali o prekidanju odnosa sa

Makedonijom ako prizna nezavisnost? Kasnije mogu zajedno da dođu u situaciju da sve opsuju, što nije zabranjeno, i da se na tome završi.

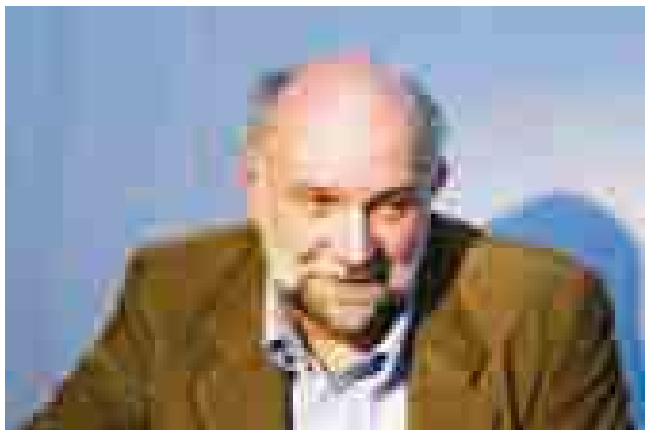
Dušan Pavlović: Nepoverenje između DS-a i DSS-a je odavno utemeljeno, a sada je samo pojačano odlukom DS-a o izborima. Dakle, ako se koalicija i nastavi, postojeće ekstremno nepoverenje i biće dovoljan i najmanji problem da se ta koalicija raspadne. Prvi problem nastaje između dva kruga izbora ukoliko tada stigne ponuda za potpisivanje ugovora sa EU. Mislim da će to Koštunica da shvati kao udar na njegovu čast i poštenje. Koštunica je već rekao da neće prihvatiti eventualnu „trade off“ ponudu, odnosno ugovor sa EU u zamenu za Kosovo.

Srdan Bogosavljević: Mi, međutim, ulazimo u potpuno novu igru. Nova tema koja će se desiti već u februaru jeste potencijalno osamostaljenje severnog Kosova. Podela. To je kiparski scenario. Ta tema otvara potpuno nove platforme i razgovore i mogućnost da se opet svi slože na jednom užasno neprijatnom pitanju.

Ljubomir Madžar: Izgleda da smo se saglasili u jednome, da će Kosovo u dogledno vreme proglasiti nezavi-

snost. Razlikujemo u proceni da li će opstati koalicija DS-DSS. Moja je prognoza da će opstati, da će DS-u biti neprijatno, ali će kao i do sada pomalo gutati, pomalo izgurati neki svoj manji stav, a Koštunica ostaje gospodar ceremonije.

Vladimir Gligorov: Nisam siguran u opstanak koalicije, sem ako se eventualno ne nađe nova tema. Znajući ove u EU, oni će učiniti sve što je potrebno da se politička stabilnost u Srbiji očuva. To znači da će razvlačiti priznavanje Kosova i ublažavati tu činjenicu što više mogu da bi održali ovu koaliciju. Tako da taj fakat može, nezavisno i od severnog Kosova, dati neki život Koštunici kao predsedniku Vlade i celoj koaliciji, ali samo do sledeće jeseni. Koliko sam razumeo, EU će hteti da radi na sledeći način. Posle izbora Tadića, ili Tome Nikolića, što njima s jedne strane značajno otežava stvar, ali s druge i olakšava, vlada i skupština Kosova doneće deklaraciju o nezavisnosti. Srbija će to osporiti, a EU primiti k znanju, ne odlučujući ništa o priznavanju. Stvarno priznanje i kako će ono biti koordinisano podešavaće se tako da politička stabilnost u Srbiji i na Kosovu bude očuvana. ✕

Srđan Bogosavljević: Srbija investitorima nudi neizvesnost

voriti o projekcijama. Ovde, međutim, nemamo definisane ni bazične pretpostavke u smislu smera, da li ćemo mi da odemo na ova ili ona vrata. Strane direktne investicije su ključ našeg uspeha, a ne znamo da li će biti stranih direktnih investitora ni da li će se oni koji su tu čak povući, mada je to malo verovatno. Mogu, međutim, da odustanu od dodatnog investiranja, da hiberniraju određeni period, što je isto problem.

Ključni problem sa aspekta građana je nezaposlenost. To potvrđuju zvanični podaci, ali i ankete koje sprovodimo i u kojima 50 odsto građana pominje nezaposlenost kao jedan od tri najveća problema. Osim onih koji su stvarno nezaposleni imamo i ceo korpus sive ekonomije sa oko 400.000 ljudi koji sebe tretiraju kao nezaposlene. S obzirom na to da su plate izuzetno niske, jedan nezaposlen član u porodici je problem, jer to praktično znači nezaposlenost cele porodice. Dalje, još imamo i društvenu svojinu koju niko nije ukrao niti privatizovao, koja samo stoji. Ljudi koji tamo kao rade, a ima ih oko 140.000, znaju da su budući nezaposleni i da nemaju nikakvu perspektivu. To je 300.000 domaćinstava, što uopšte nije navivno jer odavno više nismo država sa 10 miliona, već sa oko 7,5 miliona stanovnika. Pri tome, prisutnih punoletnih građana u vrh glave u Srbiji ima oko 5,5 miliona. Ta nezaposlenost može da se leči ili prodajom preduzeća ili stranim direktnim investicijama. Ako pogledate genezu direktnih stranih investicija, možete videti da su sve one došle tako što su glavni investitori imali dostup premijera, predsednika ili ministra. Svi su se oni gledali sa njima u oči, rukovali i imali osnov da poveruju da nećemo da ih prebijemo i izbacimo, kako je naš stari ustav govorio.

Svi indeksi koji postoje u svetu ne idu nam na ruku. Ni sadašnja politička situacija ne odgovara malim investitorima i domaćem stanovništvu da investira u Srbiju. Ovdašnji građani, primera radi, još imaju oko 50.000 vikendica u Hrvatskoj i skoro isto toliko u Crnoj Gori. Cene tih nekretnina sada su ogromne na oba ova tržišta. Međutim, investiranje ni sa njihove strane ni sa strane malih investitora koji nemaju šansu da uđu u razgovor sa predsednikom, premijerom i ministrima, nemamo.

Danica Popović: Ideja je da se privuku veliki strani direktni investitora, a da oni angažuju podugovorače, male domaće firme koje bi se generisale, otvarale i razvijale oko njega. Postoji, međutim, zabluda, u vezi ljudi koji donose pare od prodaje vikendica ili dobijaju velike otpremnine. Oni jednostavno nisu investitori. Pitanje je mehanizama finansijskog tržišta da li će taj novac da se oplodi. Najveći deo će, ipak, da

HP Invenio™
Windows Vista™ Business

intel
Centrino™
750

Core™2 Duo
mobile

SADA
DIZAJNIERAM
I NA JAVRENOM
DRUMU.

STVARNO
JEDNI
RACUNAR.

HP logo

HP Invenio™ laptopovi su idealni za poslovne ljude koji žele biti produktivni i povezani. Svi su opremljeni sa Windows Vista™ Business operativnim sistemom i Intel® Centrino™ 750 mobilnom platformom. Osim toga, HP Invenio™ laptopovi su opremljeni sa Intel® Core™2 Duo™ procesorima i Intel® Wireless™ tehnologijom. Sve ovo omogućava vam da radite bilo gde, bilo kada. Za više informacija posetite nas na www.hp.com/sr.

završi u slamarici i ništa od njega neće biti.

Srdan Bogosavljević: Govorim pre svega iz perspektive upita koje dobijam od srednjih igrača, znači srednjih evropskih firmi koje nemaju prolaz i koje se zaustavljaju na problemima nejasnih procedura, zakona i političkih rizika. Dakle, ankete među onima koji su odustali pokazuju da niko nije odustao zato što nije video šansu za biznis, već zbog straha, zato što su se suočili sa pretnjama koje su dolazile iz nestabilne političke situacije i nejasnog zakonodavnog okvira.

Mi, dakle, nudimo investitorima neizvesnost i to je problem koji će teško doterati Srbiju da u ovakvim uslovima digne procenat novog novca na 60 odsto. Odakle taj novac da dođe ako mi stalno nudimo neizvesnost i stalno nudimo potpuno nove pravce. Možda ćemo krenuti put Evrope, a možda i nećemo. Naš premijer je rekao da ne pristaje da Srbija uđe u EU bez Kosova. S druge strane, isti taj naš premijer je pretihodno insistirao da Kosovo i EU nemaju veze. Dakle, oni nemaju veze, ali nećemo da ulazimo bez njih. Kad se potencijalni srednji investitor nađe pred svim tim vestima i pres klipingom koji traži pred investiciju, u panici je od totalne neizvesnosti koja ga čeka. Ne vidim način da se u takvoj situaciji privuku neke nove investicije.

Poslednjih šest godina oni koji odlučuju zaobišli su sve ozbiljne diskusije i teme kojima je trebalo da posvete pažnju. Prva tema je ustav, o kojem šest godina nijednog trenutka nije bilo diskusije. Nikad nismo čuli ni da ljudi čije mišljenje nešto znači konfrotiraju mišljenje o Crnoj Gori. Nismo čuli ni šta znači kooperacija sa Hagom, niti kakve izazove nudi pitanje Kosova. Nikad nismo čuli šta to tačno znači Evropa, zato danas imamo sumanut stav da svi Srbi hoće u Evropu, a nemaju poverenja u nju. Kosovo je sada najveća tema koja pravi neizvesnost, koja nas udaljuje i približuje svetu. Mi smo zemlja jedne teme, samo je ona važna. U ovom trenutku, međutim, nisam video ni jednu jedinu studiju koja je na bilo koji način vezala Kosovo i cenu. Šta bi bilo kada bi Kosovo stvarno pripalo Srbiji i može li to budžet Srbije da izdrži?

Vladimir Gligorov: Trenutno se vlast u Srbiji zalaže za status quo, jer sadašnja politika o Kosovu košta veoma malo, neposredno između 100 i 125 miliona evra. Druge alternative su i bolje i gore, kako se sračuna. Predlog koji ona daje je u stvari status quo minus otplata dugova koja bi prešla na Kosovo, bez ikakve fusionsote i priče o imovini i građanima.

Dušan Pavlović

Ekonomija u funkciji politike

Govoriću o ekonomskoj politici kao funkciji politike i političkih strategija. Izvoz Srbije raste iz godine u godinu, ali istovremeno uvoz raste brže, tako da se i spoljnotrgovinski deficit povećava. Rast izvoza je indikator koji može da sugeriše da se u realnom sektoru ipak nešto dešava, da je privatizacija bila uspešna, da se sektor reformiše i ipak nešto radi, proizvodi robu koju može sve bolje i bolje da

Dušan Pavlović: Postoji rizik od celokupnog raspada sistema

plasira u inostranstvu. Deficit se, dakle ne stvara zbog toga što mi izvozimo svake godine sve manje, već zato što raste uvoz i to najverovatnije zato jer se mnogo troši.

Kurs je nepovoljan za smanjenje deficita, a puno se troši između ostalog i zbog toga što država puno troši. Ekspanzivna fiskalna politika koja ovde traje bukvalno od 2001. godine, podstiče ljude da troše na svakodnevne potrepštine, kao što su novi televizori ili rashladni uređaji, a to sve mora da se uveze jer ih ovde ne proizvodimo. Dakle, u tom smislu je fiskalna politika glavni destabilizujući faktor, a monetarna politika je u funkciji fiskalne. Guverneru su, naime, prosto vezane ruke zbog takve fiskalne politike i on mora da drži čvrsto kurs na oko 80 dinara za evro da bi suz-

bio inflaciju koja neprekidno pretil zbog takve fiskalne politike.

Glavni ekonomski problem, pored ove fiskalne politike, je negativan trend u zaposlenosti. Rast stope nezaposlenosti je neprekidan u poslednjih nekoliko godina. Stopa nezaposlenosti je realno gledano u 2006. godini iznosila 20,9 odsto, dok je 2002. godine bila 13,2 odsto. Jedno objašnjenje zašto se ovo dešava može da bude da se reformiše jedan konstantan broj preduzeća koji uvećava produktivnost, izvozi više, ali ne zapošljava radnike jer je na tom planu dostignut izvesni limit. Jedini način da se zaposle novi radnici je da se rađaju nova preduzeća, što izgleda nije slučaj. Dakle, nivo produktivnosti koji se pokazuje izvozom verovatno ne bi trebalo da podrazumeva broj novih preduzeća. Međutim, kada pogledate koliko se novih preduzeća stvara u Srbiji, taj broj je tek malo veći od preduzeća koja se gase. Jedino objašnjene zašto ta nova preduzeća ne generišu nova radna mesta je da, u stvari, to nisu preduzeća koja mogu da zaposle mnogo više nego neki mali biznis u kojem možete da zaposlite sebe i možda još jedno ili dvoje ljudi. Najveći problem zato je kako podstaci privredu da stvara nova preduzeća koja bi mogla da zaposle više od 10 ljudi, jer mislim da je fiskalna politika upravo u funkciji plaćanja ili, da kažem malo možda nepristojno, potkupljivanja ljudi koji ne mogu da nađu posao. Velika potrošnja države upravo ide na ruku onima koji imaju problema sa svojom egzistencijom. Posledica takvog pristupa bio je i državni investicioni plan.

Dakle, fiskalna politika će u sledećoj godini sigurno ostati ekspanzivna, upravo da bi se neutralisao talas koji stvaraju oni koji su nezaposleni i oni koji zarađuju jako malo, a takvih je jako mnogo u ovoj zemlji. To bi onda moglo da dovede do još većeg deficita. Ako dođemo u situaciju da sami moramo da finansiramo deficit na tekućem računu i da se kao posledica toga fiskalna politika smanji, onda mislim da ćemo doći u jednu vrstu dileme iz koje ne znam kako ćemo moći da se izademo, a to je da će, sa jedne strane postojati pritisak da i dalje država pumpa pare za one koji to objektivno nisu zaradili, a sa druge strane će biti pritisak da se ti dotoci preseku. Mislim da će to biti situacija iz koje teško koja vlada bi mogla da izađe na neki srećan način. Dakle, tu vidim u stvari rizik da dođe do celokupnog raspada sistema. ✘